

BARRERA O PASSAPORT PER A LA INTEGRACIÓ?: IDEOLOGIES LINGÜÍSTIQUES DELS JAPONESOS RESIDENTS A CATALUNYA¹

Makiko Fukuda*

Resum

Aquest estudi explora les ideologies lingüístiques dels japonesos residents a Catalunya. A partir de la hipòtesi que les perspectives sobre les llengües locals d'aquesta població varien segons l'orientació migratòria, vam entrevistar 34 japonesos. Els entrevistats havien col·laborat prèviament en els qüestionaris sobre usos lingüístics, a partir dels quals s'han classificat en tres subgrups segons la llengua d'ús predominant (japonès, castellà o català). Els entrevistats del grup del japonès són d'estada temporal, i el seu poc coneixement sobre la societat receptora fa que mantinguin la ideologia del Japó i que s'hi fonamentin a l'hora de percebre la situació sociolingüística de Catalunya. Els entrevistats dels grups restants són d'estada de llarga durada i estan més familiaritzats amb els discursos de la societat receptora. Generalment, perceben les dues llengües locals de manera dicotòmica, tot i que el grup del català es diferencia dels altres grups pel que fa a la percepció sobre el català. El català es veu com un passaport per a la integració, però el fet que la població autòctona mantingui l'*etiquette* tradicional fa que també sigui percebut com una barrera que separa els catalans i els forasters.

Paraules clau: ideologia lingüística; japonesos; català; usos lingüístics

LANGUAGE IDEOLOGIES OF JAPANESE RESIDENTS OF CATALONIA: A BARRIER OR A PASSPORT TOWARDS INTEGRATION?

Abstract

This study explores the language ideologies of the Japanese residing in Catalonia. Starting from the hypothesis that this population's perspectives on local languages vary according to its immigration orientation, we interviewed 34 Japanese. Those interviewed had previously completed questions on language habits, based on which they were classified in three subgroups according to the language of predominant usage (Japanese, Spanish, or Catalan). Those belonging to the Japanese group are here temporarily, and their limited knowledge of the receiving society leads them to maintain the ideology of Japan and to base themselves on this ideology when perceiving the sociolinguistic situation of Catalonia. Those interviewed from the remaining groups are long-term residents, and are more familiar with the discourse of the receiving society. Generally, they perceive the two local languages in dichotomous fashion, although the Catalan group differs from the other groups with regards to its perception of Catalan. Catalan is seen as a passport to integration, but the fact that the autochthonous population maintains traditional etiquette means that the language is also perceived as a barrier separating Catalans and foreigners.

Key words: language ideology; Japanese; Catalan; language use

¹ Aquesta recerca ha gaudit del suport de CUSC (Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació) de la Universitat de Barcelona i del grup de recerca INTERASIA de la Universitat Autònoma de Barcelona. Voldria mostrar el meu sincer agraïment al Dr. Francesc Xavier Vila pels seus suggeriments molt valuosos. Així mateix, voldria donar les gràcies a tots els informants que van col·laborar en aquesta recerca. Sense ells, aquesta recerca no hauria estat possible

* Makiko Fukuda, doctora en filologia catalana i membre del CUSC de la UB i del grup de recerca INTERASIA de la UAB, fukudamakiko@gmail.com

Article rebut el 05.09.2014. Avaluació cega: 13.11.2014. Data d'acceptació de la versió final: 18.11.2014

Citació recomanada: FUKUDA, Makiko. «Barrera o passaport per a la integració?: ideologies lingüístiques dels japonesos residents a Catalunya», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 62, 2014, p., 86-105. DOI: [10.2436/20.8030.02.80](https://doi.org/10.2436/20.8030.02.80).

Sumari

1 Introducció

2 Ideologies lingüístiques

2.1 Concepte d'ideologies lingüístiques

2.2 Ideologies lingüístiques al Japó

3 Metodologia

3.1 Recollida de dades

3.2 Mètode d'anàlisi

4 Anàlisi

4.1 Els subgrups segons els usos lingüístics

4.2 Les perspectives sobre les llengües

4.2.1 Els tòpics comuns

4.2.1.1 Prioritat a la llengua d'ús extens

4.2.1.2 Llengua opcional i secundària: ús limitat del català

4.2.1.3 El català com a símbol d'identitat i via cap a la integració

4.2.1.4 El català no és la llengua que aprenen els estrangers

4.2.2 Tòpics particulars: grup del japonès

4.2.2.1 "Ulleres" de la situació sociolingüística del Japó

4.2.2.2 El català com una llengua fora del seu abast

4.2.3 Tòpics particulars: grup del castellà, grup del català

4.2.3.1 Diferent valoració del català

5 Conclusions

Bibliografia

1 Introducció

«La meva dona és xinesa, i des de l'octubre del 2007 vivim tots dos a Barcelona. La nostra llengua de comunicació és l'anglès, però com que la meva família i els meus amics són catalanoparlants, ella va creure més oportú aprendre primer el català que el castellà. (...) Ella és dissenyadora gràfica, i en totes les feines a què ha optat li han preguntat si parlava castellà, i la gent se sorprenia que sabés el català i no el castellà. (...) La sorpresa va produir-se quan, sense avís previ, la van despatxar amb el pretext que no sabia parlar en castellà i només podia expressar-se en català. Em semblava increïble.» (*El Periódico*, 19 d'abril del 2008)

Sovint s'indica que l'adquisició de la llengua de la societat receptora és una via significativa cap a la integració social. D'una banda, la llengua constitueix un dels elements d'identificació del membre d'una comunitat i, de l'altra, serveix com a eina de comunicació. *The Common Basic Principles on Immigrant Integration* del Consell de la Unió Europea estableix que el coneixement bàsic de la llengua de la societat d'acollida és un dels elements imprescindibles per a la integració, i que l'adquisició d'aquests coneixements permeten als immigrants una integració exitosa.² Per a un immigrant d'origen estranger, doncs, conèixer la llengua del país d'acollida representa un indicador de la voluntat i/o la possibilitat d'integració (Llompart, 2007). Tot i així, en una societat com la catalana, en què la llengua pròpia està en conflicte amb altres llengües, la situació es presenta força complicada. El fet és que el castellà funciona com a llengua d'acollida o d'intercomunicació dels nousvinguts, mentre que el català no deixa de ser una llengua d'integració que només aprenen les persones amb més ganes d'arrelar-se a la societat catalana (Aguilera, 2001; Beltrán i Sáiz, 2001; Boix i Vila, 2006; Llompart, 2007; Ros, 2006).

Actualment, Catalunya actua com a receptora de moviments migratoris, però la problemàtica de l'acollida lingüística posa en relleu la complexitat causada per la coexistència de moviments globals i locals. L'anècdota citada més amunt revela que, en una nació sense Estat, el coneixement només de la llengua de la societat receptora no assegura la integració amb èxit, ja que se suposa implícitament o explícitament el coneixement de la llengua de l'Estat.

El present article se centra en una població estrangera provinent d'un país on la tradició de monolingüisme està ben arrelada, concretament els japonesos residents a Catalunya, i explora les seves ideologies lingüístiques. Segons les dades de l'Institut Nacional d'Estadística (2011),³ hi ha 2.100 japonesos residents a Catalunya. Comparat amb els altres col·lectius estrangers a Catalunya, són poc nombrosos i la seva situació sociolingüística és poc coneguda. Com perceben la situació sociolingüística de Catalunya? Qui i per què aprenen o no aprenen castellà i català?

La nostra hipòtesi de partida és que els japonesos a Catalunya no comparteixen homogèniament la ideologia lingüística, sinó que les seves ideologies poden ser un reflex de les seves orientacions migratòries diferents.

2 Ideologies lingüístiques

2.1 Concepte d'ideologies lingüístiques

Vila (2003b) va proposar un model que representa gràficament la multidimensió i el lligam entre diverses dimensions del fet lingüístic, que són sistema, ús, competència i representacions. La totalitat del fet lingüístic no deixa cap d'aquests components aïllat de la resta, sinó que està construït pels lligams indescindibles entre cadascun d'aquests. En aquest estudi ens centrem, sobretot, en la de representació, actitud i ideologia que condiciona l'ús. La ideologia consisteix en nocions acceptades comunament i inconscientment arrelades en una societat. Silverstein (1979: 173) defineix ideologia lingüística com a «sets of beliefs about language articulated by users as a rationalization or justification of perceived structure and use». És a dir, és un conjunt de creences sobre qui ha d'aprendre quina llengua i com, així com quan, on, per què, per qui i per a què es fa servir (Oriyama, 2010:78). Tot això es fa servir a l'hora de justificar la tria i/o l'ús d'una llengua determinada. Així, llengua i tria de llengua estan altament influïdes per la ideologia (Wodak, 2012:219).

² http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/82745.pdf

³ <http://www.ine.es/>

Els membres d'una comunitat de parla comparteixen una ideologia lingüística, creences sobre la llengua, una identitat i pertinença i l'actitud envers l'ús lingüístic (Morgan, 2004: 5). Per tant, quan la gent s'ajunta mitjançant pràctiques discursives, intenta comportar-se com si manegessin un conjunt compartit de normes, coneixements locals, creences i valors. Així, els membres d'una comunitat de parla solen acomodar el seu discurs a les normes i els valors compartits (Moreno, 1998: 19-20). Aquest tret de ser compartit per una col·lectivitat és justament el que diferencia la ideologia d'altres conceptes semblats (com ara creences, actitud, etc.).

En aquest treball, ens interessa sobretot explorar com els japonesos a Catalunya justifiquen l'ús i l'aprenentatge de les llengües locals, i examinar si aquesta població comparteix homogèniament un determinat valor o actitud. Per tant, entenem *ideologia lingüística* com: «*a community's generally accepted beliefs*» (Spolsky i Shohamy, 1999: 32), valors, actituds i idees sobre les llengües que siguin implícitament o explícitament utilitzats per tots els tipus de parlants com a models per construir avaluacions lingüístiques i dedicar-se a l'activitat comunicativa, és a dir, les pràctiques lingüístiques (Kroskrity, 2004: 497).

2.2 Ideologies lingüístiques al Japó

La ideologia predominant del Japó iguala la nacionalitat i llengua japonesa, de manera que serveix com a criteri que determina el fet de «ser japonès». Com assenyala Coulmas (2003: 248), «ningú no ha dubtat que el Japó és i ha de ser un estat unilingüe». El monolingüisme del Japó ha estat ben arrelat a la societat japonesa durant molts segles, i avui dia encara es conserva explícitament o implícitament com a tradició, tot i que aquesta darrera dècada s'ha posat en dubte la versemblança i ha estat criticat pels investigadors relacionats amb la sociolingüística (Lee, 1996; Tanaka, 2000; Yasuda, 1999, 2003; Mashiko, 2001; Suzuki, 2003).

Yasuda (2003), que ha treballat considerablement en el tema de la llengua japonesa des d'un punt de vista crític, ha demostrat la ideologia lingüística amagada darrere del seu estatus absolut i axiomàtic. Segons ell, els sociolingüistes japonesos «representatius» han heretat la perspectiva de considerar que els problemes ètnics com ara el tema del bilingüisme o les minories lingüístiques no esdevenen un problema al Japó perquè és un país «monolingüe, monoètnic i monocultural».⁴ Aquesta perspectiva se sosté per la forta creença que el problema lingüístic del Japó no es polititza (*ibidem.*).

Abans que el Japó s'unifiqués com un Estat modern, existia una gran diversitat lingüística segons la classe social i les regions, de manera que les diverses variants no eren intel·ligibles.

Així mateix, tradicionalment s'ha cregut que al Japó existeix només una llengua, el japonès estàndard, mentre que les diferents variants s'han menyspreat i la presència de les llengües minoritàries com ara l'ainu, el ryūkyūan, el coreà o el xinès ha tendit a ignorar-se.

Fins als anys setanta, sota una política lingüística que promovia fortament l'estàndard, les altres variants es consideraven simples diferències fonològiques que calia corregir i fins i tot eliminar. L'ensenyament de la llengua estàndard ha fet que s'establís una relació jeràrquica, amb la parla de Tòquio per sobre de totes les variants. Tot i així, d'ençà dels anys noranta, s'ha observat un canvi en la visió dels dialectes regionals i han sorgit moviments favorables a la recuperació i la promoció dels dialectes (Ozaki, 2001(1991)). Així, els dialectes han començat a ser apreciats (Long, 1997) i a mitjan aquesta dècada fins i tot s'han posat de moda (Institut Nacional de Llengua Japonesa, 2005). Alguns mots provinents dels dialectes regionals han arribat a ser populars entre els joves de les grans ciutats del Japó encara que no tinguin cap relació amb les regions on es parlen aquests dialectes (Inoue *et al.*, 2006). Tot i així, l'ús dels dialectes en general encara està bastant limitat en comparació amb l'estàndard.

3 Metodologia

3.1 Recollida de dades

⁴ L'any 1986, el primer ministre del Japó d'aleshores, Yasuhiro Nakasone, va afirmar públicament que «el Japó és un país monoètnic i, per tant, no existeixen les minories». Aquestes paraules van ser polèmiques i les entitats que defensen els ainus (indígenes del Japó) van protestar airadament contra el primer ministre. Posteriorment, els polítics que veuen el Japó com un país monocultural, monolingüe i monoètnic van repetir arguments semblants.

Les dades s'han recollit fonamentalment mitjançant entrevistes amb japonesos residents a Catalunya reclutats a través del Col·legi Japonès de Barcelona, l'Escola Complementària de Llengua Japonesa de Barcelona, l'Associació d'Empresaris Japonesos de Barcelona i els contactes personals de la investigadora (N=34). Aquests entrevistats van ser seleccionats dels informants que havien col·laborat prèviament responnent un qüestionari sobre els usos lingüístics.⁵ Ho vam fer així, ja que les creences influeixen sobre els comportaments de manera significativa.

Els qüestionaris s'han elaborat prenent com a model l'enquesta pilot de Xarxes socials i ús lingüístic de l'Institut de Sociolingüística Catalana (1997), ja que hem considerat que aquest qüestionari inclou elements importants per a la nostra recerca. Els qüestionaris consten de tres seccions: dades personals, coneixements lingüístics i usos lingüístics, que inclouen les xarxes socials. Les dades personals contenen variables sociolingüístiques com ara el temps d'estada a Catalunya, els motius de l'estada, etc. Pel que fa als usos lingüístics, es va demanar als informants que donessin el nom de les tres persones amb qui tenien més relació en sis àmbits (veïnatge, feina/estudi, participació en activitats, lleure, amistat, cap de setmana), i que indiquessin les llengües que empren en la comunicació amb ells en cada àmbit. Així mateix, se'ls va preguntar quines llengües solen utilitzar a la llar i en els serveis/establiments comercials. Les variables, bàsicament, s'han determinat a partir dels estudis previs rellevants (Torres [coord.], 2005; Vila, 2003a; Yamamoto, 2001, 2002), però també hi hem inclòs les que hem considerat necessàries després de les observacions i les interaccions amb els membres de la colònia abans d'elaborar el qüestionari.

Posteriorment, amb la finalitat d'aprofundir els resultats obtinguts dels qüestionaris i d'obtenir informació per detectar les perspectives sobre els múltiples «mons» de la vida quotidiana (Shostack, 2006), vam dur a terme una entrevista semidirigida. Atès que els usos i els coneixements lingüístics són resultat d'un aprenentatge lingüístic i que les perspectives envers les llengües hi tenen un cert grau d'influència, hom pot esperar que es detectin les ideologies subjacents en els seus discursos sobre l'aprenentatge lingüístic i els usos reals. Les entrevistes es van realitzar a partir d'un guió, prèviament preparat, centrat en les qüestions següents:

- (1) Què pensen de la necessitat de les llengües locals en la vida actual?
- (2) Per quins motius i de quina manera aprenen castellà i/o català?
- (3) Com perceben el català?

Bàsicament, les entrevistes es van realitzar individualment, si bé en alguns casos es van fer en grup tenint en compte la comoditat dels entrevistats. La durada de l'entrevista ha oscil·lat entre 50 i 90 minuts, depenent de l'entrevistat o de les circumstàncies. Totes les entrevistes van ser realitzades en japonès, enregistrades, transcrites, i posteriorment van ser traduïdes al català.

Taula 1: **Perfil dels entrevistats**

Núm. Entrevista	Abreviació	Edat •	Sexe	Grup ús lingüístic	Anys d'estada a Catalunya ••	Motiu d'estada a Catalunya
(1)	MNN	40	D	Japonès	0,2	Acompanyants
(1)	MTK*	?	D	-	2,3	Acompanyants
(1)	RYN*	?	D	-	1	Acompanyants
(2)	CMK	41	D	Japonès	2,9	Acompanyants
(2)	FMA	39	D	Japonès	0,8	Acompanyants
(2)	IZO	39	D	Japonès	1,2	Acompanyants
(2)	YKS (mx)	40	D	Castellà	12,3	Familiar
(2)	HMZ	46	D	Japonès	3	Acompanyants
(2)	ISB	?	D	Japonès	5,9	Acompanyants

⁵ Excepte alguns que han col·laborat únicament en l'entrevista (estan marcats amb *). Entre els 121 informants que van respondre el qüestionari, 34 van estar d'acord a col·laborar en l'entrevista.

(3)	HAB*	?	H	-	2	Laboral
(3)	DCL	40	H	Japonès	1,75	Laboral
(3)	MMK*	?	H	-	2,2	Laboral
(3)	YSK	48	H	Japonès	4,5	Laboral
(4)	MHM _(mx)	40	D	Català	13,9	Familiar
(5)	KMT _(mx) *	44	D	-	16	Familiar
(6)	HKM _(mx)	?	D	Castellà	?	Familiar
(7)	SYM*	?	H	-	0,3	Laboral
(8)	EMR _(mx)	42	D	Català	18	Familiar
(9)	YAR _(mx)	38	D	Japonès	11,9	Familiar
(10)	SHK _(mx)	38	H	Castellà	16	Familiar
(11)	YKM _(mx)	50	D	Castellà	28	Familiar
(12)	NMB _(mx)	40	D	Català	11	Familiar
(13)	TKY	42	H	Castellà	2,3	Laboral
(14)	RKT _(mx)	39	D	Castellà	15,2	Familiar
(15)	IZS	29	D	Japonès	0,2	Laboral
(16)	AKI	50	D	Castellà	12,8	Acadèmic
(17)	RYK	37	H	Japonès	5	Acadèmic
(18)	YKT	28	D	Català	28	Familiar
(19)	KHI	21	H	Castellà	0,8	Acadèmic
(19)	EKK	21	D	Castellà	0,8	Acadèmic
(19)	MOB	21	D	Castellà	0,8	Acadèmic
(19)	MZK	21	D	Castellà	0,8	Acadèmic
(20)	COZ*	22	D	-	0,8	Acadèmic
(20)	EMO*	?	D	-	0,8	Acadèmic

mx... Família mixta *...Entrevistats que NO han col·laborat en el qüestionari

- En el moment en què va tenir lloc l'entrevista.
- En el moment en què va tenir lloc l'entrevista

3.2 Mètode d'anàlisi

Les dades obtingudes mitjançant el qüestionari van ser analitzades quantitativament a través de l'anàlisi dels components principals per tal de subdividir els nostres informants en termes d'usos lingüístics. N'hi ha de quatre tipus: els usos interpersonals fora de la llar (veïnatge, feina, participació a alguna entitat, lleure, amistat, cap de setmana), els usos interpersonals a la llar actual, els usos mediàtics i els usos en contextos comercials i de serveis. Hem escollit els usos lingüístics interpersonals com a variable per crear noves variables mitjançant l'anàlisi quantitativa, perquè les relacions interpersonals formen la base de la vida social, i els usos de cada llengua poden dir-nos si els informants es relacionen exclusivament amb els seus compatriotes o si ho fan també amb la població autòctona.

Les transcripcions s'han analitzat seguint Agar (1980). Primer, s'han extret totes les respostes dels informants a cada pregunta segons el subgrup en què estan classificats els entrevistats. Seguidament, s'han identificat els temes de cada fragment, de manera que se'ls pot classificar segons aquests tòpics. Així mateix, s'han identificat els temes més globals, de manera que es puguin comparar quins temes s'han esmentat repetidament en cada grup. Amb *tòpic* ens referim a allò que es representa mitjançant proposicions, i així, doncs, poden expressar les opinions i, en conseqüència, les ideologies (Van Dijk, 2003). Segons Van Dijk,

els tòpics representen la informació més important del discurs i permeten als receptors saber de què tracten els discursos. Per exemple, els titulars dels diaris en són bons exemples. A continuació, hem anat marcant les extensions de conversa coherent per focalitzar els mateixos tòpics, amb la qual cosa es demostra que alguns tòpics es repeteixen. Aquests tòpics són els candidats més importants a la codificació de les categories. Un cop acabada la categorització, hem retallat els fragments segons els tòpics i els hem classificat d'acord amb les categories establertes prèviament. És a dir, per exemple, si es repeteixen els fragments com ara “el català es parla només a Catalunya”, o “Si vas fora de Catalunya, no el faràs servir mai”, etc., aquests fragments s'agruparan sota el tòpic “ús limitat”. I els fragments com ara “el castellà es parla també fora d'Espanya”, o “el castellà és útil”, etc., s'agruparan sota el tòpic d'“ús extens”. Els dos tòpics es poden agrupar sota la categoria “ús” o “utilitat”. Un cop fet això, hem tornat a examinar totes les transcripcions pel tal de comprovar la nostra hipòtesi de partida.

4 Anàlisi

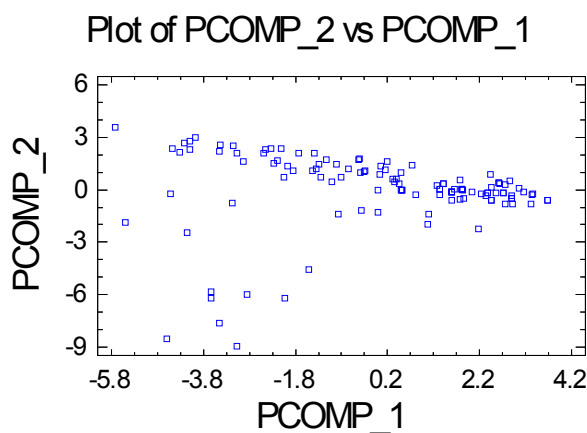
4.1 Els subgrups segons els usos lingüístics

El gràfic 1 mostra la distribució dels nostres informants en un espai de dues dimensions. Tal com podem observar, hi dibuixen un triangle amb molta densitat a la part dreta i superior. Si ens centrem en els pesos de cada variable (gràfic 2), en el primer component, els positius s'observen en les variables relacionades amb l'ús del japonès, mentre que els negatius es mostren a les variables de l'ús del castellà i del català.

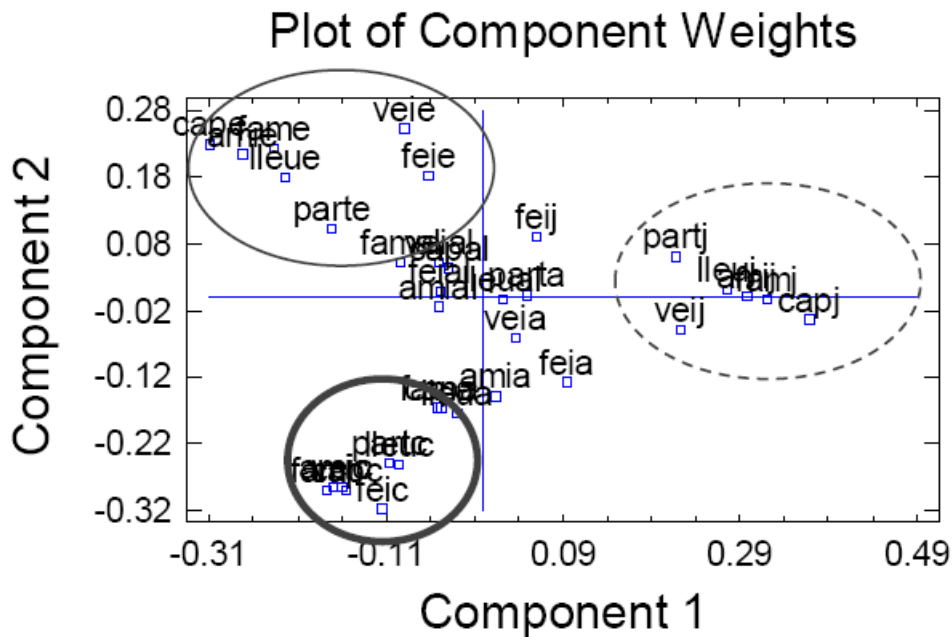
El gràfic 2 projecta els usos interpersonals de cada llengua de manera que s'indiquin les correlacions entre les variables d'usos lingüístics interpersonals i els nostres components principals. El component principal 1 té una forta correlació positiva amb els usos lingüístics en japonès i una forta correlació negativa amb els usos en castellà i en català. Per a aquests punts, les variables d'ús del japonès se situen cap a la dreta i les d'ús del castellà i del català, cap a l'esquerra.

El component principal 2, d'altra banda, té una forta correlació positiva amb els usos lingüístics del castellà i una forta correlació negativa amb els usos en català. Amb això, els punts de les variables d'ús del castellà estan situats més cap amunt i els de les variables d'ús del català, cap avall. Per tant, podem dir que dels dos components (1 i 2), el primer crea la dualitat japonès ⇔ castellà/català, i el segon, la dualitat castellà ⇔ català.

Gràfic: 1 Representació dels usos lingüístics interpersonals. Components 1 i 2

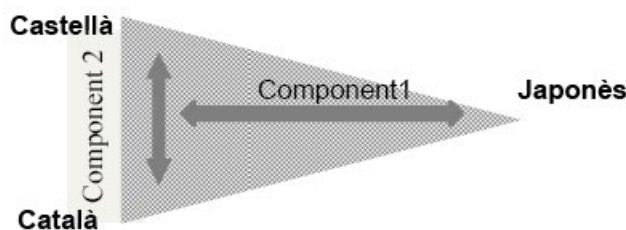
Gràfic 2 Representació dels usos lingüístics interpersonals. Components 1 i 2 ⁶

Així, la distribució dels nostres informants en termes d'usos lingüístics es pot resumir en un triangle (figura 1), amb tres cúspides que representen l'ús exclusiu del japonès, el del castellà i el del català, respectivament. És a dir, s'han identificat tres grans subgrups en termes d'usos lingüístics. El grup més nombrós, caracteritzat per l'ús predominant del japonès (en endavant, «grup del japonès»), consisteix bàsicament en els residents temporals amb una mitjana de temps d'estada a Catalunya de 3,6 anys. El segon grup, que aplega el 33% dels nostres informants, és caracteritzat per un ús considerable del castellà (en endavant, «grup del castellà»). El temps d'estada dels components d'aquest grup és molt més llarg que no pas el dels del primer grup, amb una mitjana d'11,1 anys. El grup més reduït de tots és caracteritzat per un ús significatiu del català (en endavant, «grup del català»), que inclou un 7% dels nostres informants. El temps d'estada és el més llarg, amb una mitjana de 17,6 anys.

Cal notar, però, que aquest triangle no vol pas dir que tots els informants encaixin exactament en cada una d'aquestes tres cúspides, sinó que estan distribuïts al seu voltant o dins del triangle amb diferents graus.

Figura 1: *Triangle dels usos lingüístics de la població japonesa a Catalunya*

4.2 Les perspectives sobre les llengües

⁶ Les primeres lletres del gràfic 2 es refereixen a les situacions en les quals es fa servir cada llengua: "vei", veïnatge; "fei", feina; "par", participació en alguna entitat; "lle", lleure; "ami", amiat, "cap", cap de setmana, "fam", família. D'altra banda, les últimes lletres signifiquen: j, japonès; e, castellà; c, català; a, anglès, respectivament. (p. ex., veij: "empren el japonès amb els veïns"). La zona on es concentra l'ús del japonès està marcada amb ----; el castellà, amb, i el català, amb, respectivament.

Tal com hem vist en l'apartat anterior, la població japonesa es presenta internament heterogènia en termes d'usos lingüístics, que estan ben relacionats amb el projecte migratori de cadascú: els qui fa poc temps que són a Catalunya tendeixen a viure predominantment en japonès, mentre que els usuaris del català són els individus que fa més anys que hi són. Hi ha més característiques que distingeixen els tres grups, com ara els motius de l'estada a Catalunya, el nivell de coneixement lingüístic, etc., però en aquest estudi ens interessa sobretot el temps d'estada a Catalunya, és a dir, l'orientació migratòria. Atès que cada subgrup es caracteritza sobretot per aquests usos lingüístics, hom pot pensar que els integrants de cada grup comparteixen també perspectives semblants pel que fa a les llengües. Aleshores, fins a quin punt les comparteixen?

A continuació ens centrarem en les perspectives sobre les llengües de tots tres grups, exposant els temes més repetits en les entrevistes i intentant extreure les percepcions de la mostra envers les llengües locals en general. En primer lloc, s'exposaran els temes més repetits entre els tres subgrups parant atenció a l'orientació migratòria dels entrevistats. Tot seguit, es presentaran els temes observats només en els membres d'estada temporal i en els d'estada de llarga durada.

4.2.1 Els tòpics comuns

4.2.1.1 Prioritat a la llengua d'ús extens

Per a les persones procedents d'una societat amb tradició de monolingüisme, és lògic aprendre la llengua de l'Estat receptor. Els nostres entrevistats del grup del japonès, doncs, donen prioritat al castellà perquè és la llengua de l'Estat. Un entrevistat MKM⁷*opina que abans d'aprendre català és més important per a ell millorar el nivell de castellà. HAB*, que van ser presents amb ell a l'entrevista, hi van afegir: «Per ordre de necessitat, si està inclosa la feina, primer va l'anglès, després l'espanyol, i el *catalán*,⁸ inevitablement».

Per tant, alguns entrevistats aprenen primer el castellà i, un cop en tenen un cert coneixement, ja no consideren necessari aprendre una altra llengua perquè «[els qui parlen català] són totalment bilingües» (IZS). Aquests entrevistats donen per fet que els qui parlen català segur que parlen castellà. A més a més, com que la població autòctona se'ls adreça en castellà, tampoc no cal aprendre una altra llengua addicional:

IZO: A veure, crec que seria millor aprendre-les (dues llengües). Tant per a mi com per a les meves filles.

Però aquí t'entens en castellà encara que no sàpigues el català. No crec que calgui aprendre les dues...

D'aquesta visió, podem suposar-ne la perspectiva utilitària —que no els importa quina és la llengua habitual de l'interlocutor, sinó només si s'entén o no— i alhora la prioritat que donen al castellà, que és compartida també pels entrevistats del grup del castellà.

Els nostres entrevistats del grup del castellà en general havien après castellà abans d'arribar a Catalunya. Entre ells, el fet que aquesta llengua es parli també fora d'Espanya és un factor important que els motiva a aprendre'l.

Els estudiants entrevistats com ara KHI o COZ exposen clarament la prioritat del castellà. Tots dos van venir a Barcelona per tal de millorar el seu nivell de castellà. KHI mostra una actitud positiva envers aquesta llengua, però: «de moment no aprenc català per no confondre'm amb el castellà». Segons ells, el motiu per no aprendre català és la proximitat lingüística entre les dues llengües, però això alhora implica la prioritat que donen al castellà.

En el grup del català també s'observava aquesta perspectiva. YKT, per exemple, considera que els estrangers que viuen a Catalunya, independentment de la seva intenció, prefereixen aprendre castellà, ja que «[el castellà] serveix més i s'estudia més [que no pas el català], crec. L'espanyol també es pot parlar als països sud-americans». La seva opinió es basa en la percepció dicotòmica de les dues llengües locals, i atribueix el motiu pel qual els japonesos transeünts opten per aprendre castellà a l'ús extens d'aquesta llengua. Tot i així, als integrants del grup del català, l'ús extens del castellà no els ha estat cap impediment per aprendre català.

⁷ S'han codificat els noms dels entrevistats per garantir-ne la privacitat.

⁸ Les paraules que els entrevistats van dir en castellà s'han marcat en cursiva.

4.2.1.2 Llengua opcional i secundària: ús limitat del català

Entre els integrants del grup del japonès, el català està situat en una posició més aviat secundària en comparació amb el castellà. Les seves raons les hem detectades en els fragments recollits en les entrevistes, les quals es poden englobar en dos rètols principals: l'ús limitat i el valor identitari. Pel que fa al segon, sobretot, genera diverses percepcions envers aquesta llengua que els n'allunya.

Des del punt de vista de la utilitat, es percep com una llengua que té un ús força limitat en comparació amb el castellà. De fet, a l'hora d'opinar sobre el català, sovint també fan una valoració positiva sobre aquest ús extens del castellà, de manera que contraposen les dues llengües. És a dir, que l'ús limitat del català s'assenyala bastant comunament per justificar el motiu pel qual no aprenen català:

SHK: [El motiu pel qual vaig aprendre castellà] és que l'espanyol s'entén a tot el món, vagis on vagis, o sigui, en el sentit que té valor d'"universalitat" (sic), d'utilitat. Per tant, vaig pensar que seria millor aprendre espanyol i no vaig fer cap cas del català en aquella època (riu).

IZS reconeix que el català té alguna cosa a veure amb la seva feina actual, però el seu projecte amb vista al futur es presenta com un obstacle per motivar-la a aprendre català a causa del seu ús limitat.

IZS: És que la zona en què es parla català és molt petita. En aquest sentit, si haig d'escollir entre *castellano* i *catalán*, no podria evitar escollir *castellano*.

Així, donen per fet que aprendre castellà és la primera i/o l'única opció per viure a Catalunya i hi donen prioritat sobre el català.

Molts dels integrants d'aquest grup del japonès van arribar a Catalunya no necessàriament per la seva pròpia voluntat, ja que no se'ls va permetre triar. Per tant, els qui no desitgen integrar-se a la societat receptora intenten limitar el seu aprenentatge de la llengua local a les seves necessitats mínimes. Si no hi ha gaires possibilitats d'utilitzar la llengua en el futur, no es considera valuós aprendre-la. Així, aquesta perspectiva utilitària afecta bastant sobretot els qui resideixen a Catalunya gairebé obligatòriament.

En el grup del castellà, així mateix, l'ús limitat del català sorgeix sovint com a tema a l'hora d'explicar per què no aprenen aquesta llengua:

EKK: [...] encara que facis un esforç per aprendre'l, es pot fer servir només dins de Catalunya, oi? Això és una perspectiva utilitària i em sap greu... Per tant, hi dono menys importància.

L'entrevistada COZ l'aprendria si s'instal·lés definitivament a Catalunya, però ara per ara no l'aprèn perquè «la zona de la llengua catalana està limitada a una àrea concreta».

En el grup del català, així mateix, també s'indica l'ús limitat d'aquesta llengua. MHM considera que cal aprendre la llengua local per facilitar la vida quotidiana, però aquesta llengua no és el català sinó el castellà perquè:

MHM: ...sobretot a Barcelona, encara que facis un esforç per parlar català, et responen en espanyol. I és una ciutat on viu molta gent que sap parlar únicament l'espanyol. (...) No estaria bé si diguéssis que el català no és necessari, i si volen parlar-lo, doncs que el parlin. Però l'espanyol, sí que cal aprendre'l.

MHM atribueix la poca necessitat d'aprendre català al comportament de la gent autòctona que no deixa que l'utilitzi. Així, doncs, no cal aprendre una llengua que no se sap si es podrà emprar o no, sinó que cal aprendre'n una que es pugui utilitzar en qualsevol situació. En aquest sentit, el castellà és la llengua que han d'aprendre necessàriament, mentre que l'aprenentatge del català és opcional. Així, la seva perspectiva es basa en la visió dicotòmica del català i del castellà —una llengua d'ús limitat i una altra d'ús extens.

4.2.1.3 El català com a símbol d'identitat i via cap a la integració

Tot i que no en valoren la utilitat, els nostres entrevistats del grup del japonès reconeixen, com a mínim, el valor simbòlic del català. La població local se sol adreçar en castellà als entrevistats en reconèixer la seva fisonomia, però a vegades la gent d'aquí se'ls adreça en català tot i que no entenen aquesta llengua. En tal

situació, IZS pensa que «aquesta persona té una forta identitat catalana». La seva exposició pot implicar que l'entrevistada percebi el català com un codi marcat i relaciona fortament el català amb el valor identitari.

Per la seva banda, RYK mostra una actitud positiva envers l'ús del català per part de la població autòctona:

RYK:[Quan em parlen en català] penso: “ja sóc un català”. Me n'alegro, sí.

RYK considera que la llengua és la clau per a la integració social i, així mateix, una mostra d'identitat, cosa que s'observa sovint en els seus arguments, tal com veurem més endavant.

En el grup del castellà, així mateix, una motivació que afecta l'aprenentatge del català és el seu valor simbòlic. KHI afirma que desitja aprendre'l «com a prova de la meua estada a Barcelona». Segons la seva perspectiva, el català s'aprèn com un coneixement addicional que no es posa en ús en el sentit que s'estableixi una comunicació amb la gent, sinó que roman simplement com un bagatge de coneixements. TKY reconeix que «quedaria bé si saludés en català quan visito els pobles, o si parlés en català en lloc de castellà en una roda de premsa», però, d'altra banda, «no trobo cap valor a aprendre català només per això».

Així, tot i que el català no s'aprèn necessàriament, sinó força simbòlicament, els nostres informants d'aquest grup afirmen la importància de l'aprenentatge del català per establir bones relacions amb els catalans. EKK, per exemple, tot i que mostra una actitud negativa envers el català, almenys ho reconeix i creu que és necessari saber català per a «sentir-se còmode amb els catalans».

En el grup del català, així mateix, aquesta llengua es percep com una eina molt important per a una integració plena. EMR opina que cal aprendre català per viure a Catalunya, ja que:

EMR: Viure aquí vol dir viure amb els catalans, oi? [...] per tal de conèixer els catalans, cal entendre el català perquè tant per a ells com per a nosaltres el *castellano* no és la nostra llengua materna.

L'entrevistada explica que l'important per entendre's entre els cònjuges no és tenir qualsevol llengua, sinó que la llengua sigui, almenys, la llengua inicial d'un d'ells. L'altra informant, MNB, també coincideix a valorar positivament la utilitat del català com a via d'integració: «Si vius per sempre a Catalunya, seria millor el català, perquè pots integrar-te més fàcilment».

4.2.1.4 El català no és la llengua que aprenen els estrangers

Així, el valor identitari del català sovint separa entre «els catalans» i «els forasters». Mentre que el castellà està obert als nousvinguts a Catalunya, de manera que els serveix com a *lingua franca*, el català a vegades pot produir una mena de frontera psicològica entre «els catalans» i «els forasters», o almenys pot fer que els nousvinguts s'hi sentin d'alguna manera.

RKN: [No assoleix un bon nivell de castellà] per una banda, és que l'espanyol és difícil, però per l'altra, no és la llengua habitual aquí, oi que no? De totes maneres, la llengua habitual és el català. Per tant, per molt que aprengui l'espanyol, segueixo sent una estrangera... Clar, sóc una estrangera [riu], però tinc una mena de consciència de seguir sent una forastera... No puc dedicar-m'hi gaire [a aprendre castellà]... [riu] Potser això ho justifica. [riu]

RKN fa un any que va començar a aprendre castellà, des que va arribar a Barcelona amb la seva família,⁹ però confessa que encara que tingui un cert nivell del castellà, la manca de coneixement del català fa que no pugui deixar de sentir-se «forastera». Des del seu punt de vista, el castellà li serveix simplement com una eina per viure a Catalunya, però mai no li servirà per sentir-s'hi plenament integrada. Davant d'aquesta realitat, les seves ganes d'integració s'han esvaït.

La barrera psicològica fa que hom se senti aïllat en una conversa: «[quan la gent parla en català] Com em sentiria? Aïllament, sobretot» (IZS). En el cas de Catalunya, se suposa que els parlants del català estan acostumats a alternar el codi depenent de la llengua i/o la procedència dels participants en una conversa. L'ús

⁹ En el moment en què va tenir lloc l'entrevista.

del català en tal situació, doncs, pot fer-los sentir incòmodes. Així, el català es presenta com una mena de barrera invisible per als qui no l'entenen, que els separa dels catalanoparlants.

Aquesta percepció que no associa el català amb els estrangers sovint causa l'autoexclusió dels nostres entrevistats que no utilitzen el català en una conversa duta a terme en aquesta llengua. Per exemple, en l'àmbit laboral, és habitual que els treballadors catalanòfons emprin el castellà o l'anglès amb els treballadors japonesos o en presència d'ells, però que quan parlen d'algun tema que té poc a veure amb ells, comencin a parlar en català. Així, aquests empleats queden fora de la conversa:

MNK: (...) quan parlen el *catalán*, no cal que hi intervingui.

Tal com afirma MNK, el català a vegades serveix com una mena de senyal que els informa si cal intervenir a la conversa o no. És a dir, iniciar una conversa en català pot significar el tipus de tema del qual han de parlar, cosa que permet l'autoexclusió dels japonesos. Així mateix, quan la gent parla en català, YAR fingeix no escoltar-los i s'autoexclou, creant una mena de barrera entre «ells» i «ella», perquè «si també entenc el català, no puc estar tranquil·la».

L'actitud dels autòctons envers el català també pot accelerar la desmotivació per aprendre'l. Aquesta actitud es pot interpretar, d'una banda, en el sentit que els mateixos catalanoparlants no donen gaire valor a l'aprenentatge del català i, de l'altra, en el sentit que tenen reservat el català com a «nostre», considerant que no és una llengua que aprenen els estrangers. De fet, els nostres entrevistats han experimentat que els catalanoparlants se'ls adrecen en castellà perquè «em consideren estrangera des del principi» (IZO).

Els nostres entrevistats del grup del castellà, així mateix, tampoc no associen la llengua catalana amb els estrangers.

TKY: [...] home, som evidentment estrangers, oi? [...] No ens parlen en català, oi?

Mentre que el català és una llengua marcada, el castellà és la llengua no marcada que s'utilitza amb tots els desconeguts i també amb els forasters coneguts (Woolard, 1989; 2005). Aquesta norma està tan ben fixada que se segueix per inèrcia. Així doncs, els nostres entrevistats pensen que no s'hi adrecen en català pel fet de ser estrangers.

Tot i que estiguin disposats a aprendre català, de vegades alguns factors generats per la societat d'acollida poden dificultar-ho. Això no és irrellevant en relació amb l'aspecte identitari de la llengua catalana, que es presenta com una barrera que bloqueja als forasters l'accés a aquesta llengua. RKT explica, amb una certa vacil·lació, la dificultat que ha experimentat pel que fa al català:

RKT: Quan anava a començar a aprendre català, vaig demanar consell a la gent d'aquí, però em van preguntar: "Com és que faràs això?" [...] I vaig pensar: "Per què? Jo voldria viure com una ciutadana d'aquí..." Per tant, em vaig desanimar... Com que la llengua catalana està molt ben relacionada amb la vida quotidiana, crec que seria millor aprendre-la, però el problema és que la gent no em fa cas.

RKT és ben conscient de la presència important del català en la vida quotidiana i del seu paper significatiu per integrar-se plenament a la societat catalana, però es lamenta de l'actitud poc positiva de la població autòctona envers l'aprenentatge del català per part dels estrangers. Aquesta actitud la desmotiva i fa que ho vegi fins i tot com un fet contradictori: RKT volia aprendre català havent experimentat la promoció social de l'ús del català, però aquesta promoció no li semblava que inclogués els estrangers. KMT també va arribar a Catalunya més o menys en la mateixa època que RKT, al començament dels anys noranta, i recorda que el català encara estava reservat a la població autòctona. Tot això revela que el català encara no havia arribat a ser la llengua d'acollida per als estrangers que vénen a viure a Catalunya.

Així com els entrevistats dels altres grups, els del grup del català tampoc no troben gens estrany que els autòctons s'hi adrecin en castellà. Tot i que parlin en català, el més freqüent és que els autòctons s'hi adrecin per inèrcia en castellà en veure la seva fisonomia, ben diferent de l'aspecte occidental. Com en el cas d'ERM, però, l'ús que fan els autòctons del castellà pot molestar els usuaris habituals del català:

ERM: Encara que parli en català, em contesten en *castellano*. A més, em diuen "Que parles català? T'admiro,

eh?», en *castellano*! Això passa molt sovint. Però això passa perquè ells canvien automàticament al *castellano* en veure un estranger, crec... Al principi, em pensava que ho feien per molestar-me.

ERM viu predominantment en català, tot i que la seva fisonomia estrangera no evita que la població local li parli en castellà. Això pot instal·lar els estrangers en l'ús del castellà i dificultar-los l'ús del català. Com s'observa també a l'estudi de Junyent *et al.* (2011), fins i tot els catalanoparlants que veuen molt favorables el fet que els al·lòctons adoptin el català poden dificultar l'accés i l'ús habitual del català als estrangers. Aquesta actitud de la població autòctona pot instal·lar-los en l'ús del castellà i dificultar-los l'ús del català.

Així mateix, YKT, que és l'única entrevistada nascuda a Catalunya, fa servir el català com a llengua habitual des de la infància, però el seu aspecte oriental fa que els autòctons s'hi adrecin en castellà. Com que els trets físics de l'al·lòcton el delaten com a foraster, l'opció de viure en català és força més difícil (Junyent *et al.* 2011:97). Així, d'acord amb les experiències de les nostres entrevistades, l'*etiquette* lingüística (Woolard, 1989) tradicional de Catalunya contribueix a convertir el català en una barrera que separa els forasters. D'aquesta manera, el català encara no ha aconseguit funcionar com a llengua d'acollida, ja que el seu aprenentatge no atrau els estrangers.

4.2.2 Tòpics particulars: grup del japonès

4.2.2.1 "Ulleres" de la situació sociolingüística del Japó

A grans trets, existeix una preferència més elevada per l'ús de la llengua majoritària davant de les llengües minoritàries, però alguns autors indiquen que l'origen sociocultural dels immigrants sovint afecta la seva perspectiva envers el català a l'hora d'aprendre'l (vegeu Torres, 2006; Llompart, 2007; Miralles i Iturraspe, 2005; Rovira *et al.*, 2004). A l'hora de percebre i interpretar la situació del país d'acollida, el primer recurs cognitiu sovint consisteix a interpretar-la amb els paràmetres apresos de la pròpia, de manera que s'avaluen les llengües segons l'esquema previ, d'origen (Junyent *et al.*, 2011).

Els japonesos, sobretot els del grup del japonès, solen arribar a Catalunya poc informats de la seva situació sociolingüística. Per a les persones procedents d'una societat amb una forta tradició de monolingüisme, la cooficialitat de llengües no és gens familiar. A més a més, tendeixen a identificar el català amb les llengües minoritzades del seu lloc d'origen (Junyent *et al.*, 2011); així doncs, és freqüent que el context sociolingüístic del Japó els serveixi com a marc de referència a l'hora de percebre la situació sociolingüística de Catalunya. Això s'observa sobretot entre els informants procedents de províncies que no siguin la capital. Per exemple, RYK sent simpatia per la situació de Catalunya en termes d'identitat, relacionant-ho amb la seva ciutat natal, Osaka. Osaka és la segona ciutat més gran del Japó després de Tòquio, i sovint mostra una gran rivalitat respecte a la capital. Un dels elements més importants que configuren la seva identitat és la llengua, que és coneguda com a *Osaka-ben*,¹⁰ una variació de la llengua japonesa parlada al voltant de la província d'Osaka. Comparant el cas de Catalunya amb el d'Osaka, RKY insisteix en la importància de la llengua com a via per a la integració social.

Entre totes les entrevistes, cal destacar una discussió sobre el català sorgida en una entrevista realitzada a un grup de tres informants. Hi podem observar clarament les perspectives basades en la situació sociolingüística del Japó a l'hora de percebre el català. Les tres entrevistades es pensaven que a Espanya només es parlava espanyol, donant per fet la simple equació *Espanya = espanyol*, ja que la seva concepció es fonamenta en la idea tradicional i predominant al Japó d'«un Estat, una llengua», i les restants es consideren com les variants que es deriven de l'estàndard.

A partir d'aquest context nipó, l'ús dels dialectes regionals està força restringit, i quant a l'escriptura, la seva presència és gairebé nul·la en els camps formals, ja que es comparteix àmpliament com a normativa la idea que la llengua japonesa *naturalment* s'ha d'escriure en l'estàndard¹¹ (Mashiko, 2001). Així, doncs, si hom percep la cooficialitat del castellà i del català des del marc sociolingüístic del Japó —com fan les tres

¹⁰ Una de les variants anomenades *Kinki-hogen*, que és el nom general de les variants parlades a l'àrea *Kinki*. *Osaka-ben* és la variant coneguda més extensament entre totes aquestes variants, i sovint es refereix a *Kinki-hogen* en general.

¹¹ Quan es parla de la llengua estàndard, se sol fer referència a una llengua que ha guanyat l'estatus com a llengua parlada estàndard del conjunt de la llengua japonesa (MASHIKO, 2001).

entrevistades—, la presència significativa del català en la vida diària, sobretot en l'àmbit escrit, no els sembla gens habitual. Les tres entrevistades fa pocs anys que són a Catalunya i, com que no estan gaire informades de la situació sociolingüística de la societat catalana, es basen en la ideologia del seu país d'origen com a referència, tal com s'ha observat també a la recerca de Torres, que va estudiar la comunitat grega a Catalunya i la seva ideologia (setembre 2013, en un seminari del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació).

RKN: Em pensava que el català era una mena de dialecte...

MKT: Sí, sí.

MNN: Però [castellà i català] són ben diferents, oi?

MTK: Potser [el català] és com el *castellà* simplificat, em sembla, però és totalment diferent, oi?

RKN: Totalment diferent!

MTK: [...] vaig sorprendre'm molt que hi hagués tanta diferència entre el català i el castellà!

La frase «[el català i el castellà] són diferents» es repeteix molts cops amb expressió de sorpresa al llarg de l'entrevista. Això mostra clarament que les entrevistades perceben el català com una variant del castellà, i pensen que la diferència entre les dues llengües és de nivell fonològic o lèxic, però intel·ligible.

No obstant això, a causa de les diverses experiències que han tingut en la vida real, s'adonen que el català és una llengua amb un valor diferent. RKN és ben conscient del valor identitari del català; per tant, el percep com una variant conservada exclusivament pels «nacionalistes», per la qual cosa ella es refereix als catalanistes.

La motivació integrativa per aprendre el català és àmpliament reconeguda pels nostres informants. MTK admet que la identitat dels catalans està molt associada a la llengua, però, d'altra banda, mostra la seva sorpresa envers aquesta realitat inesperada de bilingüisme social, que es resumeix en l'expressió *engany*.

MTK: Això és un engany, oi que sí?! Dins d'un mateix país, d'Espanya!! Si un mateix rei governa aquest país, almenys, hauria de ser una mateixa llengua.

Podem veure clarament que l'opinió de l'entrevistada es fonamenta en la idea d'«un Estat, una llengua», ja que per a ella seria «normal» que Espanya tingués només una llengua. De fet, en algunes ocasions d'interaccions amb els japonesos residents a Catalunya, s'ha observat que els qui mostraven una actitud negativa envers el català sovint coincidien a opinar que l'existència de dues llengües diferents dins d'un mateix territori els provoca confusió i que s'han d'unificar en una de sola.

4.2.2.2 El català com una llengua fora del seu abast

Entre els entrevistats d'aquest grup podem observar casos que veuen el català com una llengua completament irrellevant per a ells. No és que l'ignorin completament sinó que el veuen com una llengua fora del seu abast, la qual cosa es pot comprovar en l'afirmació d'YSK:

YSK: Jo, mig de broma, també volia comprar-me un llibre per aprendre català, però no me'l vaig comprar perquè vaig pensar que no em serviria mai.

Hi ha tres entrevistats més que afirmen que van intentar aprendre o dir alguna paraula en català «mig de broma». Aquesta poca serietat expressada amb l'expressió *mig de broma* pot implicar dues possibles perspectives sobre el català: que és una llengua de menys importància, o que és una llengua fora del seu abast. La primera perspectiva es pot fonamentar en el valor utilitari, segons el qual hom considera poc valuós aprendre una llengua d'ús restringit. La segona perspectiva, en canvi, està relacionada amb la dimensió identitària de la llengua, la qual cosa pot bloquejar «als forasters» l'accés al seu ús. Així, encara que l'aprenguin, el català no arriba a ser per a ells una llengua que s'aprèn per ser utilitzada com a eina de comunicació habitual.

4.2.3 Tòpics particulars: grup del castellà, grup del català

4.2.3.1 Diferent valoració del català

El que diferencia els grups dels individus d'estada llarga del grup dels passavolants és que els entrevistats de tots dos grups d'estada llarga estan familiaritzats amb els discursos de la societat d'acollida mitjançant les interaccions amb la població autòctona. Per tant, no s'ha observat cap entrevistat que interpretés la situació sociolingüística de Catalunya a partir de la del seu país d'origen i tots reconeixen que el català els facilita establir bones relacions amb els catalans. Tot i això, aquests individus divergeixen pel que fa a les valoracions sobre el català. El català és una llengua que fins a cert punt encara proporciona identitat en tant que és una llengua triada, però alhora viure l'experiència com a parlant d'una llengua no prou reconeguda té un efecte catalitzador que genera canvis d'actitud i, en molts casos, de comportament (Junyent *et al.* 2011:103) de la població immigrada. Per tant, sembla que tenir o no tenir aquesta experiència pot generar aquesta divergència sobre la valoració del català.

En primer lloc, les opinions sobre l'aprenentatge del català en el grup del castellà es caracteritzen per l'expressió *seria millor* amb certes condicions com ara el temps d'estada. L'aprenentatge del català, per tant, no es considera imprescindible per viure a Catalunya, sinó que és opcional i depèn de què vol cadascú. Per exemple, TKY expressa la seva percepció del català com a llengua secundària de la manera següent:

TKY: Crec que seria millor aprendre'l. Però això no vol pas dir que no es pugui viure a Catalunya si no saps parlar català.

Així, l'entrevistat dona per fet l'ús extens del castellà a Catalunya, per la qual cosa no considera el català com una llengua imprescindible per viure-hi.

Tot i així, en aquest grup hi ha individus que l'han après o que desitgen aprendre'l, si bé és força comú el fet que estiguin interessats a adquirir-ne un coneixement bàsic i no tinguin intenció d'arribar a un nivell que els permeti utilitzar-lo com a eina de comunicació quotidiana. KMT va aprendre català després d'haver après castellà, i en va assolir un nivell bàsic, però la seva llengua d'ús habitual continua sent el castellà. A casa seva, el català hi té una presència significativa, però el patró ben fixat d'ús trilingüe d'aquesta família no li ha generat cap necessitat d'aprendre català.

Així, els entrevistats d'aquest grup situen el català en una posició secundària. Els estudiants d'intercanvi entrevistats, fins i tot, el descriuen com un «coneixement trivial» (KHI) o un «mini coneixement» (EKK, MZK).

Per la seva banda, els integrants del grup del català valoren positivament el català com a via per a la integració i el consideren necessari per viure a Catalunya. Aquests individus estan exposats habitualment al català i són ben conscients que és la llengua de la gent amb qui es relacionen. La diferència entre els individus del grup del castellà i els d'aquest grup és que els darrers van fer un pas més i van posar en ús el seu coneixement del català. En aquest procés el cònjuge sovint hi té influència important. En el cas d'EMR, per a la qual el lloc on el seu marit ha crescut i la professió a què es dedica influeix molt a l'hora de sentir-se motivada per aprendre català. Com en el cas d'YKM, la idea que té el seu cònjuge també influeix en el l'aprenentatge i l'ús del català:

YKM: A més a més, el meu marit diu que el català és una llengua que està en risc de desaparició [riu].

L'altra entrevistada HMH, així mateix, sovint explicava a la investigadora que va aprendre català perquè la va influir el consell del seu cònjuge que aprengué la llengua d'on viu abans que el castellà, tot i que no ho va fer constar en l'entrevista.

En segon lloc, la reacció dels usuaris del català a la gent autòctona quan se'ls adrecen en català és diferent que la dels grups restants. Tal com hem esmentat abans, els nostres entrevistats comparteixen la idea de no associar la llengua catalana amb els estrangers. Per tant, des de bon principi no esperen que s'hi adrecin en català, però els integrants del grup del català ho perceben com un fet natural, ja que forma part de la seva vida quotidiana. Tot i així, tal com hem vist abans, el més freqüent és que els autòctons s'hi adrecin en castellà, la qual cosa pot molestar alguns usuaris habituals del català.

Així, d'acord amb les experiències de les nostres entrevistades, l'ús del català amb els estrangers encara no ha aconseguit prou extensió, encara que els comentaris d'MNB i d'YKM no ho constatin:

MNB: Però els joves mantenen l'ús del català. En aquesta generació, sembla que l'ús del català amb els estrangers s'amplia més. En canvi, sembla que la gent gran troba que més aviat ha d'utilitzar l'espanyol amb els estrangers.

Mentre que MNB comenta que hi ha més joves que empren el català amb els estrangers que no pas la gent gran, YKM té la impressió contrària, segons la qual és la gent gran que s'adreça en català naturalment fins i tot als estrangers.

5 Conclusions

Aquest estudi ha demostrat que la població japonesa a Catalunya, dividida en tres subgrups en termes d'usos lingüístics, no comparteix la ideologia homogèniament. Quan fa poc temps que són a la societat receptora, els membres comparteixen les ideologies lingüístiques de la seva societat d'origen, però, a mesura que s'hi estan més temps i interaccionen més amb la població autòctona, es van diversificant les seves perspectives segons l'orientació de cadascú. Tot i així, la percepció dicotòmica del català i del castellà s'ha observat comunament als tres subgrups identificats: llengua d'aprenentatge secundari o opcional/ llengua d'aprenentatge primari; llengua d'ús limitat/llengua d'ús extens; funció identitària/funció utilitària; llengua local/llengua comuna.

El factor que diferencia el grup dels individus que fan una estada temporal dels grups que fan una estada llarga és que el primer percep la situació sociolingüística de Catalunya a partir del context sociolingüístic del seu país d'origen. Basant-se en la visió predominant del Japó, «un Estat, una llengua», aprenen mínimament la llengua de l'Estat perquè els permeti sobreviure durant la seva estada transitòria. Pel que fa al català, solen veure'l com a irrellevant, ja que no el perceben com una llengua que aprenguin els forasters, i fins i tot, com quelcom fora del seu abast.

Comparat amb el grup dels passavolants, els entrevistats dels dos grups restants estan més familiaritzats amb els discursos i ideologies de Catalunya, la qual cosa es reflecteix en les seves exposicions. Ara bé, els dos grups divergeixen a l'hora de valorar la funció del català. Per als entrevistats del grup del castellà, el pes demogràfic és la motivació més indicada per aprendre una llengua, i per tant, es desanimen a l'hora d'aprendre català. Així mateix, la tendència dels autòctons de no fer servir català amb ells també els desmotiva a l'hora d'aprendre aquesta llengua. Per la seva banda, els del grup del català valoren positivament el paper de la llengua catalana com a eina per a la integració plena a la societat catalana, tot i que reconeixen l'abast limitat d'aquesta llengua.

Tots els entrevistats han après castellà en diferents graus perquè és la llengua d'aprenentatge primari per sobreviure a Catalunya, mentre que només una part d'ells ha après català de manera opcional. Els qui han après català i fins i tot l'empren habitualment són aquells individus els cònjuges dels quals han influït molt en el seu aprenentatge del català.

El català pot permetre la integració a la societat, però sovint genera una barrera. La integritat de les fronteres etnolingüístiques del grup català (Boix, 1993) fa pensar als nostres entrevistats que és una llengua conservada exclusivament per als catalans i la perceben com una barrera que separa els catalans i els forasters. A més a més, l'*etiquette* lingüística tradicional de Catalunya també pot desmotivar-los a l'hora d'aprendre català o d'impedir-los emprar aquesta llengua. Tot i que l'aprenguin, no deixa de ser quelcom simbòlic per a la majoria dels nostres entrevistats, excepte els qui han arribat a fer-la servir habitualment.

Així, sembla que l'acollida que fomenta l'ús del català per part dels estrangers no funciona gaire bé i, de moment, el passaport per a la integració continua essent una barrera. Tret que els autòctons surtin de la norma tradicional de tria de llengües, l'ús del català no estarà obert a tots els «forasters».

Bibliografia

- AGAR, Michael. *The Professional Stranger. An Informal Introduction to Ethnography*. Nova York:AcademicPress, 1980.
- AGUILERA, Montserrat. “Reflexions a l’entorn de la llengua, la immigració i la planificació lingüística a Catalunya” *Llengua i Ús*. [Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya], Núm.22 (2001), 11-14.
- BELTRÁN ANTOLÍN, Joaquín., SÁIZ LÓPEZ, Amélia. *Els xinesos a Catalunya. Família, educació, i integració*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2001.
- BOIX I FUSTER, Emili. *Triar no és trair*. Barcelona: Edicions 62, 1993.
- BOIX I FUSTER, Emili; VILA I MORENO, Francesc .Xavier. “Pròleg. Les noves immigracions, la integració i la llengua”. A: BOIX I FUSTER, Emili.; VILA I MORENO, Francesc Xavier.; ALTURO I MONNÉ, Núria (coord.) *Integrar, des de la fragilitat?. Societats plurilingües davant els reptes de les immigracions multilingües: Suïssa, Luxemburg, Brusel·les, Quebec i Catalunya*. (Col·lecció XARXA CRUSCAT; 4). Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2006, p.7-11.
- COULMAS, Florian. 「日本の多文化社会への道程」(«*Nihon no tabunkashakai e no dôtei*») A: KATSURAGI, Takao (ed.): 『ことばと共生：言語の多様性と市民社会の課題』(*Kotoba to kyôsei: gongenotayôsei to shiminshakai no kadai*). Tòquio: Sangensha, 2003, p.231-52.
- FUKUDA, Makiko. *Els japonesos a Catalunya i la llengua catalana: comunitat, llengües i ideologies*. Tesis doctoral defensada al Departament de Filologia Catalana, Universitat de Barcelona, 2009.
- INOUE, Ippei; DOTE, Yasuaki; MATSUNAGA, Emiko; NAITO, Atsushi; TOMONARI, Ryota; KONISHI, Maaya; TERAKURA, Mikiko. “Komyunikeshon no seitaiki : gendai Nihon no jakunenso no gengo shiyo o chshintoshite”, *Keio Gijuku Daigaku Hiyoshi Kiyô. Gengo-Bunka-Komyunikêshon* [Yokohama: Keio Gijuku Daigaku Hiyoshi Kiyô Kankô Inkai], Vol.36 (2006), 1-16.
- INSTITUT NACIONAL DE LA LLENGUA JAPONESA. 日本語ブックレット2005 (*Nihongo bukkuretto 2005*)[en línia] 2007 <http://www.ninjal.ac.jp/nihongo_bt/2005/>[Consulta: 10 novembre 2014]
- JUNYENT, Maria Carme [et al.]. “Canvi de representacions lingüístiques de parlants al·loglots per contacte amb la situació lingüística catalana” *Recerca i Immigració III, Col·lecció “Ciutadania i Immigració”*, Núm. 6, Dinàmiques i estratègies migratòries, Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família. Direcció General per a la Immigració, 2011, p. 93-108. També disponible en línia a: <http://benestar.gencat.cat/web/.content/01departament/08publicacions/coleccions/ciutadania_i_immigracio/07recercaimmigracio3/recerca_immigracio_iii_paper.pdf>[Consulta: 13 octubre 2014]
- KROSKRITY, Paul V. «Language Ideologies», A: DURANTI, ALESSANDRO.(ed.). *A Companion to Linguistic Anthropology*. Oxford: Blackwell, 2004, p.496-517.
- LEE, Yeounsuk. 『国語という思想—近代日本の言語認識』(*Kokugo to iu shisô. Kindai nihon no gengo ninshiki*). Tòquio: Iwanami Shoten, 1996.
- LLOMPART, Júlia. *L’acolliment i la integració lingüística: Estudi del funcionament* [en línia] 2007, <<http://www.culturamenorca.org/sal/wp-content/uploads/2008/02/acolliment-integracio-linguistica.pdf>>[Consulta: 4 maig 2008]
- MASHIKO, Hidenori. 『イデオロギーとしての「日本」「国語」「日本史」の知識社会学』(*Ideologi to shite no “Nihon”. “Kokugo” “Nihonshi” no chishikishakaigaku*). Tòquio: Sangensha, 2001.
- MIRALLES I PLANTALAMOR, Joan.; ITURRASPE I BELLVER, Amaia. “L’impacte lingüístic del turisme residencial al Pla Mallorca” *Llengua i Ús* [Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya], Núm. 34 (2005), 75-83.

MORENO FERNÁNDEZ, Francisco. *Principios de sociolingüística y sociología de lenguaje*. Barcelona: Editorial Ariel, 1998.

ORIYAMA, Kaya. “Heritage Language Maintenance and Japanese Identity Formation: What Role Can Schooling and Ethnic Community Contact Play?”, *Heritage Language Journal*, vol. 7, núm. 2 (2010) [en línia] <<http://www.heritagelanguages.org>> [Consulta: 5 octubre 2013]

OZAKI, Yoshimitsu. «言語生活の中の方言» (Gengo seikatsu no naka no hōgen), A: TOKUGAWA, Munemasa; SANADA, Shinji (eds.) 『新・方言学を学ぶ人のために』 (Shin hōgengaku wo manabu hito no tame ni), Tòquio: Sekaishisōsha, 2001 (1991), p.30-47.

ROS, Adela. «Catalunya davant el nou repte migratori». A: BOIX I FUSTER, Emili; VILA I MORENO, Francesc Xavier i ALTURO I MONNÉ, Núria (coord.), p. 51-56, 2006.

ROVIRA, Marta; CASTELLANOS, Eva; FERNÁNDEZ, Marta; SAURÍ, Enric. *El català i la immigració. Anàlisi de l'oferta de cursos del català als immigrants adults extracomunitaris*. Informe general per a la Fundació Jaume I. 2004. [en línia] <https://www.plataforma-llengua.cat/media/assets/948/1._El_català_i_la_immigració.pdf>

SCHOSTACK, John. F. *Interviewing and Representation in Qualitative Research Project*. Nova York: MacGraw-hill, 2006.

SILVERSTEIN, Michael. «Language Structure and Linguistic Ideology». A: CLYNE, Paul. R.; HANKS, WILLIAM. F.; HOFBAUER, Carol. L. (eds.) *The Elements: A Parasession on Linguistic Units and Levels*. Chicago, Illinois: Chicago Linguistic Society. p.193–247, 1979.

SPOLSKY, Bernard.; SHOHAMY, Gordberg., Elana. *The Languages of Israel: Policy, Ideology and Practice*. Clevedon: Multilingual Matters, 1999.

SUZUKI, Yoshisato. 『つくられた日本語、言語という虚構』 (*Tsukurareta nihongo, gengo to iu kyōkō*. “*Kokugo kyōiku*” no shitekita koto). Tòquio: Yūbun-shoin, 2003.

TANAKA, Katsuhiko. 「公用語とは何か」 (*Kōyōgo towa nanika*), 『言語』 (*Gengo*) [Tòquio: Taishūkanshoten] vol. 29, núm. 8 (2000), 40-46.

TORRES, Joaquim. (coord.). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003. Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. (Publicacions de l’Institut de Sociolingüística Catalana Sèrie Estudis, núm.8). Barcelona: Secretaria de Política Lingüística, Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya, 2005.

TORRES, Joaquim. (coord.). *Estadística sobre els usos lingüístics a Andorra 2004. Llengua i societat a Andorra en els inicis del segle XXI*. (Publicacions de l’Institut de Sociolingüística Catalana Sèrie Estudis; 9) Barcelona: Secretaria de Política Lingüística, Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya, 2006.

VAN DIJK, Teun Adrianus. *Ideologia y discurso*. Barcelona: Editorial Ariel, 2003.

VILA I MORENO, Francesc Xavier. “Els usos lingüístics interpersonals no familiars a Catalunya. Estat de la qüestió a començament del segle XXI” *Treballs de Sociolingüística Catalana* 17:77-158. 2003a.

VILA I MORENO, Francesc Xavier. “D’ús al coneixement. Algunes reflexions sobre la promoció de la llengua al sistema educatiu”. Jornada de la Secció Filològica de l’IEC, Vic, 17 i 18 d’octubre, 2003b.

WODAK, Ruth. “Language, power, and identity”, *Language Teaching* [Cambridge: Cambridge University Press], núm.45, vol.2 (2012), 215-233.

WOOLARD, Kathlyn A. *Double Talk. : Bilingualism and the Politics of Ethnicity in Catalonia*. Stanford: Stanford University Press, 1989.

WOOLARD, Kathlyn.A. “Language and Identity Choice in Catalonia: The Interplay of Contrasting Ideologies of Linguistic Authority”, paper presentada International Colloquium on “Regulations of societal multilingualism in linguistics policies” a Berlin. 2005. [consulta: 14 nov 2014] <http://www.ihc.ucsb.edu/research/identity_articles/WoolardNov5.pdf>

YAMAMOTO, Masayo. “Japanese Attitudes Towards Bilingualism: A Survey and Its Implications”. A: GOEBEL-NOGUCHI, Mary.; FOTOS, Sandra. (eds.) *Studies in Japanese Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters, p.24 – 44, 2001.

YAMAMOTO, Masayo. “Language Use in Families with Parents of Different Native Languages: An Investigation of Japanese-non-English and Japanese-English Families”, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, Vol.23, Núm.6 [Clevedon: Multilingual Matters](2002), 531-554.

YASUDA, Toshiro. 『「国語」と「方言」の間 言語構築の政治学』 (《Kokugo》 to 《hōgen》 no aida. *Gengokochiku no seijigaku*) Kyoto: Jinbunshoin, 1999.

YASUDA, Toshiro. 『脱「日本語」への視座』 (*Datsu «nihongo» e no shiza*) Tòquio: Sangensha, 2003.

Annex 1 Matriu de components

	<u>Components</u>	<u>Components</u>	<u>Components</u>	<u>Components</u>	<u>Components</u>
	1	2	3	4	5
amia	0.0135505	-0.150295	-0.391898	0.0350922	0.0118057
amial	-0.0502825	-0.0143148	0.0251602	0.415881	0.0635219
amic	-0.169165	-0.285878	0.167001	0.00453125	0.111116
amie	-0.271208	0.213755	-0.0435515	-0.110829	0.0533113
amij	0.297362	0.001097	0.160394	0.0663496	-0.0975486
capa	-0.0475963	-0.167329	-0.421334	0.0298812	0.0142851
capal	-0.038929	0.0421791	0.00272163	0.379128	-0.355319
capc	-0.155109	-0.291099	0.204376	0.0884982	0.150249
cape	-0.308697	0.228588	-0.0191186	-0.00823072	0.0643461
capj	0.368782	-0.0336497	0.0280847	-0.0560204	-0.118343
fama	-0.0523414	-0.167056	-0.406206	0.0319516	0.0495401
famal	-0.0931427	0.0512099	0.0108823	0.283878	-0.423611
famc	-0.176794	-0.291406	0.190451	-0.0321305	0.0875538
fame	-0.236205	0.221684	-0.0137634	0.162823	0.179956
famj	0.320024	-0.00363293	0.0501406	-0.173435	-0.157604
feia	0.0943357	-0.127435	-0.279578	0.035042	0.0325403
feial	-0.0493006	0.00925661	0.0319193	0.548745	-0.159606
feic	-0.114047	-0.317676	0.157126	0.0213497	-0.00131305
feie	-0.062496	0.183038	0.100049	0.00312569	0.255931
feij	0.0602866	0.0894731	0.0137697	-0.090432	-0.255323
lleua	-0.0298005	-0.175951	-0.43664	0.0154585	-0.0091143
lleual	0.0221392	-0.00440404	-0.0553542	0.0385109	0.095985
lleuc	-0.0960585	-0.252944	0.132776	-0.00227813	-0.144187
lleue	-0.224319	0.179109	-0.0235501	-0.24274	-0.182173
lleuj	0.275481	0.0112955	0.102651	0.229733	0.244984
parta	0.0493695	0.00206881	-0.00428393	0.0454644	0.0958266
partc	-0.10741	-0.249934	0.0385529	0.00670282	-0.156741
parte	-0.171504	0.101944	-0.00196613	-0.16071	-0.293006
partj	0.218195	0.0599623	-0.0214941	0.138984	0.355758
veia	0.035715	-0.0614929	-0.0756447	-0.0435989	-0.065985
veial	-0.0509982	0.0511766	-0.0175701	-0.0926782	-0.0180523
veic	-0.160275	-0.285833	0.116917	-0.0883497	0.0380939
veie	-0.0887564	0.253708	-0.0832407	0.140416	0.0983872
veij	0.2226	-0.0493476	0.0246943	-0.0672091	-0.121091